

TEMA 3.5: LOHENGRIN

TÍTOL: LA 'PROVA DE CONFIANÇA' DE LOHENGRIN

AUTOR: *Ramón Bau*

Una de les situacions clàssiques dels drames són les que en direm 'proves de fidelitat' on s'exigeix a algú una confiança mitjançant la prohibició d'algun tipus de conducta no significativa per si mateixa, però que serveix de prova.

És típic el cas de l'habitació prohibida de Barba-Blava o la fruita de l'arbre prohibit del Gènesi, entre d'altres, com la llegenda que Apulei relata en la seva 'Metamorfosi', entre Psique i Eros, qui va prohibir a Psique que li veies el rostre.

En aquests casos la prohibició sol ser 'absurda' en si mateixa i té com a únic motiu la 'prova'. És distint del cas dels juraments de silenci, que s'han de complir respecte a fets coneguts solament pels pactistes i que deuen complir inclús quan la vida perilla per culpa d'aquest silenci... posem el cas de 'La Venganza de Don Mendo', on Don Mendo ha de complir el seu silenci sobre la seva innocència en el robament de les joies de la seva estimada inclús quan aquesta, traïdora, l'acusa i el condemna a mort, o el cas de Cyrano de Bergerac que no pot, per honor, dir a Roxana que ell és l'autor dels versos que l'enamoren.

La fidelitat o confiança és una prova que es dona molt sovint en la vida humana, és doncs un reflex de 'sentiments humans', el dubte, la confiança, el temor... no es tracta d'un recurs merament teatral sinó de reflectir la realitat de la vida on la confiança és un tema de tremenda actualitat diària.

En Lohengrin es presenta un cas de 'prova de confiança' basada en la prohibició en aparença absurda...

LOHENGRIN

*Elsa, si he de ser el teu espòs i defensar les teves terres i les teves gents,
si res m'ha de separar de tu, llavors tens de fer un jurament:
mai et preocuparàs de saber, ni mai em preguntaràs
d'on vinc, ni quin és el meu nom o el meu llinatge.*

ELSA

*El meu protector! El meu Àngel!
El meu Salvador!
Tu que creus en ma innocència!
Cóm podria existir un dubte
que em fes perdre la fe en tu?
Així com tu em protegeixes en la dissort,
així observaré fidelment els teus desitjos.*

Lohengrin i Elsa per Ferdinand Leeke

En aquest moment no té sentit per Elsa que se li prohibeixi preguntar pel nom i origen del seu estimat... és una prohibició purament de 'prova' per Elsa, ella doncs no dubtarà del caràcter sublim de Lohengrin.

No obstant, i deixant a part els motius pels que Elsa arriba a trencar aquesta promesa (que no són fútils en absolut, no és una pura casualitat, sinó un dubte en el motiu de l'amor de Lohengrin... perquè m'estima i si durarà per sempre aquest amor?), el tema és que poques vegades s'ha analitzat quina és la raó per la qual Lohengrin exigeix aquest silenci.

En el seu comiat Lohengrin diu respecte a això:

Tan sublim és la gràcia del Grial que qui la descobreixi...

haurà de fugir de les mirades profanes.

Per aquest motiu no ha d'existir cap dubte

sobre els

seus cavallers, doncs si els reconeixeu hauran d'abandonar-vos.

I més tard, dirigint-se al Rei, diu:

Escolteu, Majestat! No puc acompanyar-vos!

Si un cavaller del Grial

que ha estat reconegut romangués combatent

junt amb vosaltres, desobeint,

seria privat de tota la seva fortalesa

I per fi s'acomia da d'Elsa:

Adéu, adéu! Adéu dolça esposa meva!. Adeu!

El Grial s'enutjarà amb mi si segueixo aquí més temps!

Adéu, adéu!

Sembla doncs, que per algun motiu que no s'explica en el text de Wagner, els cavallers del Grial no han de ser reconeguts com a tals quan romanen fora de Montsalvat.

Però, d'on surt aquesta prohibició?. Per saber-ho, hem d'anar als texts llegendaris del Parsifal, a les llegendes originals.

Primer de tot és precís entendre que el Grial en les llegendes té varies formes. Mentre hi ha una tradició que l'uneix al Calze que va recollir la sang de Crist, altres texts no ho presenten d'aquesta manera. La crònica d'Elinando (recollida per Vincent de Beauvais en *Speculum Historiale* i molt llegida en l'Edat Mitjana) en la que ens relata la visió que un eremita de Bretanya que, sobre l'any 717, va poder contemplar a Josep d'Arimatea amb el "recipient" (utilitza la paraula *catino*) del que Crist es va servir en l'últim sopar amb els seus apòstols. Després tenim l'obra de Robert de Boron en la que el Grial es

presenta ja directament com el Calze en el que Josep d'Arimatea va recollir la sang de Crist.

El *Perceval* de Chrétien de Troyes és anterior als dos texts que acabem de citar i en ell, el Grial sembla ser aquest plat gran i no massa fondo que descriu el monjo de Froidmont, sense que es faci cap al·lusió però, a Josep d'Arimatea ni al calze on es va recollir, segons una tradició la sang de Crist. Es més, la única referència que assimila el Grial a una cultura cristiana, en l'obra de Troyes, és quan un ermità, que resulta ser oncle matern de Perceval li descobreix, un Divendres Sant, que el misteriós plat que va veure en el castell del Rei Pescador, serveix a l'ancià pare del ric sobirà una hòstia, el seu únic aliment en 12 anys.

Wolfram von Eschenbach en el seu '*Parzival*', farà que, quan el Grial aparegui per primera vegada en *Parzival* no se'ns descobreixi la seva naturalesa, simplement es diu que la reina Repanse de Schoye (La que dispensa alegria), sobre un coixí de color d'esmaragda *portava la perfecció del Paradís i al mateix temps la seva rel i el seu brot. Era una cosa que es diu "el Grial", la major glòria del món, (...) Doncs el Grial era el fruit de la beatitud i proporcionava tal abundància de la dolcesa del món que els seus goigs eren molt semblants al que se'ns refereix del Paradís (,,) I del poder del Grial fluïa la beguda per que un alcés la copa: vi blanc, negre o de mores.* S'assembla doncs més als calders d'abundància i les cornucòpies de la tradició indoeuropea.

Més tard però, la descriu com una pedra de força màgica, definida com *lapis exilis* (pedra humil), que conserva la bellesa i la joventut i impedeix la mort dels que la contemplen. Cada Divendres Sant, descendeix un colom amb una petita oblea en el seu bec, la diposita sobre ella i retorna al cel.

Wagner, tot i que pel seu *Parsifal* es basés preferentment en el llarg poema de von Eschenbach, va variar la naturalesa presentant-nos-el, seguin la tradició cistercenca inaugurada per Elinando i Robert de Boron i seguida per les distintes continuacions en prosa, no com una pedra, sinó com el calze més sagrat d'una tradició cristiana.

Doncs bé, la llegenda de Wolfram von Eschenbach ens diu que quan el germà de Parzival va renunciar als seus déus, als seus antics amors i va ser batejat, immediatament després, tots van poder contemplar la màgica pedra del Graal i llegir en ella: ***"Si algun templer d' aquesta comunitat ha de complir, per la gràcia de Déu, les funcions de governant de pobles estrangers, deu prohibir que es preguntí el seu nom o llinatge i ajudar a aquests pobles en els seus drets. Però si li pregunten, no podrà seguir junt a ells"***

Wolfram acabarà l'obra amb un brevíssim apunt del que serà la història de Lohengrin i la princesa de Bravant, intenta justificar lògicament (per mitjà d'un inqüestionable mandat del misteriós Grial), la història de Lohengrin.

No hi ha en aquest mandat un fi a la necessitat de silenci, que seria molt crudel en el cas de Lohengrin i Elsa... però hi ha en algunes de les paraules finals de Lohengrin un sentit que podria interpretar-se de distinta forma:

*Oh, Elsa! Sols un any junt amb tu
hagués jo desitjat romandre
com a testimoni de la teva felicitat!
Llavors el teu germà, al que creus mort,
hagués retornat juntament amb l'escorta del Grial!*

O també:

*Estimat cigne meu!
Ah, aquest últim i trist viatge,
de bon grat te l'hauria estalviat!
Al cap d'un any, quan acabés el termini dels teus serveis,
alliberat pel poder del Grial,
hauria desitjat veure't d'una altra manera.*

En realitat el termini que indica està en l'alliberació del germà de l'Elsa, no en la revelació de l'origen de Lohengrin, al que no hi posa termini. Però podria interpretar-se de forma més adequada a la lògica com que al retornar el germà junt amb l'escorta del Grial, s'hauria acabat el termini de la prova.

Wagner fa servir el text de la llegenda per generar una 'prova' per a l'Elsa, canviant així el sentit de la prohibició sagrada reflectida en la llegenda per una prova de confiança. Una vegada més Wagner "empra" els texts per construir un 'argument humà', no li interessa el Mite sinó com a estructura per incrustar els sentiments humans que han de ser exemple i ensenyança en el camí de la Redempció per l'Art.